

การประเมินความรู้และทัศนคติของผู้ป่วยโรคมะเร็งต่อหนังสือ “ทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด”

The Evaluation of Knowledge and Attitude of Cancer Patients towards the Chemotherapy Handbook

กิตติมา หวังธีระประเสริฐ* วิทวัส จิตต์ผิวงาม* จันทรา คงเจริญ* กรรณิกา มีรุณ*
Kittima Wangteeraprasert* Wittawat Jitpewngnam* Chantra Kongcharoen* Kannika Meerun*

* ศูนย์มะเร็ง โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร คณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, จังหวัดพิษณุโลก 65000

* Cancer center, Naresuan University hospital, Faculty of Medicine, Naresuan University, Phitsanulok, 65000

Corresponding author. Email address: e-mail: kittimaw555@hotmail.com

บทคัดย่อ

ศูนย์มะเร็ง โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร ได้แจกหนังสือคู่มือ “ทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด” ให้ผู้ป่วยโรคมะเร็งเพื่อเป็นสื่อความรู้แก่ผู้ป่วย งานวิจัยเชิงพรรณนาแบบเก็บข้อมูลไปข้างหน้า มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้อ่าน ตลอดจนทัศนคติและความพึงพอใจของผู้ป่วยเมื่อได้รับหนังสือคู่มือนี้ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ป่วยโรคมะเร็งหรือญาติที่เข้ารับการรักษาที่ศูนย์มะเร็ง โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2558 ถึง มกราคม 2559 ด้วยแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองสำหรับบันทึกข้อมูลทั่วไป คำถามทดสอบความรู้ที่อยู่ในหนังสือคู่มือจำนวน 18 ข้อ และคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อหนังสือคู่มือดังกล่าว นำเสนอโดยใช้ค่าร้อยละ และวิเคราะห์ด้วย Fisher's exact test ผลการศึกษา มีผู้ตอบแบบสอบถาม 40 คน เป็นเพศหญิง 25 คน (ร้อยละ 62.5) ค่ามัธยฐานของอายุเท่ากับ 54.5 ปี ผู้ที่มีคะแนนจากการทำแบบทดสอบความรู้มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 70 มีจำนวน 31 คน (ร้อยละ 77.5) พบว่า อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจจากการอ่านหนังสือคู่มือทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด ($p = 1.00, 0.44, 0.46, 0.72$ และ 0.27 ตามลำดับ) คำถามข้อที่มีผู้ตอบผิดมากที่สุด คือ “การรับประทานอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ ทำให้เซลล์มะเร็งลุกลามได้” (ร้อยละ 65.0) สื่อความรู้เกี่ยวกับการให้ยาเคมีบำบัดที่ให้ประโยชน์มากที่สุดคือหนังสือคู่มือที่แจกให้ผู้ป่วย (ร้อยละ 80.0) ความพึงพอใจต่อหนังสือคู่มือโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สรุปคือการทำความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดแก่ผู้ป่วยโรคมะเร็งโดยการแจกหนังสือคู่มือนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมและเป็นสื่อที่ตรงกับความต้องการของผู้ป่วย โดยที่ผู้ป่วยและญาติสามารถนำไปอ่านเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการรักษาด้วยเคมีบำบัดและการดูแลปฏิบัติตัวขณะได้รับเคมีบำบัดได้อย่างถูกต้อง

คำสำคัญ: ผู้ป่วยโรคมะเร็ง ยาเคมีบำบัด หนังสือคู่มือ

พุทธชินราชเวชสาร 2560;34(1):15-24.

Abstract

The cancer center of Naresuan University Hospital (NUH) had given the "Knowing the Chemotherapy" handbook to cancer patients. This prospective descriptive study aimed to evaluate the knowledge, attitude and satisfaction of the cancer patients and their relatives about chemotherapy after reading this handbook. The data, collected from the cancer patients and their relatives at Cancer Center of NUH from October 2015 to January 2016, were included general information, the 18 test questions and the satisfaction of the handbook. Statistical analysis using percentage and Fisher's exact test. Of the total 40 participants, 25 were women (62.5%). The median of age was 54.5 year-old. Thirty one participants (77.5%) had the test score $\geq 70\%$. The age, sex, education, occupation and mean monthly income had no effect on receiving the knowledge from the chemotherapy handbook ($p = 1.00, 0.44, 0.46, 0.72$ and 0.27 respectively). The most common misunderstanding test question was "Eating meat cause the growth of cancer cells" (65.0%). The most useful media about the information of chemotherapy was this handbook (80.0%). The overall satisfaction of the handbook was moderate level. In conclusion, the chemotherapy handbook is the appropriate media to give the useful information of chemotherapy and fulfill the patient requirement. The patients and their relatives can read this handbook to gain knowledge about cancer treatment by chemotherapy and performed self-care management properly.

Keyword: cancer patient, chemotherapy, handbook

Buddhachinaraj Med J 2017;34(1):15-24.

บทนำ

โรคมะเร็งเป็นสาเหตุการตายอันดับหนึ่งของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 เป็นต้นมา โดยในปี พ.ศ.2557 พบว่าคนไทยเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งร้อยละ 16.09¹ การรักษาโรคมะเร็งมีจุดมุ่งหมายคือรักษาให้หายขาด การรักษาประกอบด้วย การผ่าตัด การฉายแสง และการให้ยาเคมีบำบัด หากรักษาให้หายขาดไม่ได้ แพทย์มีแนวทางการรักษาเป็นแบบประคับประคอง เพื่อให้ผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดีในช่วงเวลาที่เหลือ

การรักษาโรคมะเร็งด้วยยาเคมีบำบัดมีผลข้างเคียง โดยความรุนแรงมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชนิดของยา สภาวะความแข็งแรงของร่างกายและความพร้อมทางด้านจิตใจของผู้ป่วยโรคมะเร็ง ผลข้างเคียงของการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดที่พบมากที่สุดสามอันดับแรกคือ อากาศอาเจียน คลื่นไส้ และผมร่วง² เนื่องจากยาเคมีบำบัดต่างชนิดกันมีผลข้างเคียงที่แตกต่างกัน ประกอบกับผู้ป่วยแต่ละรายมีอาการข้างเคียงเหล่านี้ในระดับความรุนแรงที่ไม่เท่ากัน การให้ข้อมูลการรักษาและผลข้างเคียงของเคมีบำบัดกับผู้ป่วยโรคมะเร็งจึงเป็นเรื่องสำคัญ มีผลในการดูแลรักษาตนเอง และส่งผลต่อ

คุณภาพชีวิตและความสุขของครอบครัวผู้ป่วยให้ดีขึ้น ผู้ป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโรคและการรักษาที่ดีส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น³ การสื่อสารที่ดีระหว่างแพทย์และผู้ป่วยทำให้การดูแลรักษา การปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของแพทย์ และการติดตามการรักษาได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

ศูนย์มะเร็ง โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร ให้บริการรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็งด้วยยาเคมีบำบัด ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ.2553 มีผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษามาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) จำนวน 1,228 ราย หน่วยงานได้แจกหนังสือคู่มือ "ทำความเข้าใจกับยาเคมีบำบัด"⁴ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก งบประมาณโรงพยาบาล และมะเร็งวิทยาสมาคมแห่งประเทศไทย (Thai Society of Clinical Oncology) ให้แก่ผู้ป่วยโรคมะเร็งที่ต้องรักษาด้วยยาเคมีบำบัดทุกรายตั้งแต่ได้รับยาครั้งแรกที่โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อให้ผู้ป่วยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเคมีบำบัด ผลข้างเคียงของยาและการดูแลสุขภาพต่างๆ ไปขณะที่ได้รับยาเคมีบำบัด การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจ

ของผู้่านที่ได้รับหนังสือคู่มือ “ทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด” ตลอดจนทัศนคติและความพึงพอใจของผู้ป่วยเมื่อได้รับหนังสือคู่มือ เพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาคุณภาพของหนังสือคู่มือนี้ และวางแผนจัดสรรงบประมาณในการพิมพ์เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ป่วยและค้ำค้ำกับงบประมาณ ทั้งนี้ทางผู้วิจัยได้แจ้งทางมะเร็งวิทยาสมาคมแห่งประเทศไทยถึงการทำงานวิจัยนี้และนำผลจากการวิจัยแจ้งกลับไปให้ทางสมาคมทราบ

วัตถุประสงค์และวิธีการ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาแบบเก็บข้อมูลไปข้างหน้า ประชากรคือผู้ป่วยโรคมะเร็งหรือญาติผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาที่ศูนย์มะเร็งโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวรตั้งแต่เดือนตุลาคม 2558 ถึงมกราคม 2559 โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก (inclusion criteria) คืออายุมากกว่า 18 ปี มีผลชิ้นเนื้อยืนยันว่าเป็นโรคมะเร็งชนิดใดหรือบริเวณใดในร่างกาย อ่านหนังสือได้หรือมีญาติผู้ดูแลที่อ่านหนังสือได้ ยินยอมเข้าร่วมการศึกษาส่วนเกณฑ์การคัดออก (exclusion criteria) คือผู้ป่วยที่ไม่สามารถตอบแบบสอบถามได้ ไม่มีญาติหรือผู้ดูแลมาด้วย ได้กลุ่มประชากรตัวอย่าง 40 ราย สุ่มโดยส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง แบบสอบถามประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลคือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และคำถามทดสอบเกี่ยวกับความรู้หลังอ่านหนังสือ “ทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด” 18 ข้อ ตลอดจนทัศนคติและความพึงพอใจของผู้ป่วยที่มีหนังสือคู่มือดังกล่าว

ขั้นตอนการทำแบบสอบถาม เริ่มจากร่างแบบสอบถามโดยรวบรวมข้อคำถามที่เป็นความรู้และแนวทางปฏิบัติตัวของผู้ป่วยโรคมะเร็ง ที่อ่านได้จากหนังสือคู่มือที่แจกให้ผู้ป่วยอ่าน จัดทำเป็นแบบสอบถามศึกษานำร่องในผู้ป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัดในคลินิกมะเร็ง โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 20 ราย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความตรงเนื้อหาโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญโรคมะเร็ง ตรวจสอบค่าความเที่ยงโดยใช้วิธี Cronbach's alpha ได้เท่ากับ 0.885 จากนั้นปรับแบบสอบถามเพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจเพิ่มขึ้น นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วมาใช้ในผู้ป่วยและญาติที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้ทำวิจัยอธิบายข้อมูลเบื้องต้นของการทำวิจัยครั้งนี้ รวมถึงขอยินยอมเข้าร่วมงานวิจัยในวันที่ผู้ป่วยเริ่มรับการรักษาครั้งแรก

ด้วยยาเคมีบำบัด พร้อมกับให้คู่มือ “ทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด” ให้ผู้ป่วยนำกลับไปอ่านหากผู้ป่วยมะเร็งหรือญาติยินดีเข้าร่วมงานวิจัย ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้ตอบในอีก 2 สัปดาห์ถัดมา โดยใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามไม่เกิน 10 นาที และเก็บแบบสอบถามคืน ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม โดยผู้ที่ได้คะแนนมากกว่าร้อยละ 70 จากการทำแบบทดสอบ 18 ข้อ เป็นผู้เข้าใจมาก ส่วนผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 70 เป็นผู้เข้าใจน้อย

การประเมินความพึงพอใจต่อหนังสือ แบ่งความพึงพอใจเป็นสามระดับ คือ มาก ปานกลาง และน้อย โดยคำนวณค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจของคำถามแต่ละข้อ นำมารวมกันเพื่อคำนวณค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจทั้งหมด (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) โดยคะแนนมากกว่า Mean + SD ขึ้นไป เป็นเกณฑ์ความพึงพอใจมากคะแนนระหว่าง Mean \pm SD เป็นเกณฑ์ความพึงพอใจปานกลางคะแนนน้อยกว่า Mean - SD เป็นเกณฑ์ความพึงพอใจน้อย การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ทั้งนี้ข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น อายุ นำเสนอโดยใช้ค่าเฉลี่ยร่วมกับค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานหรือค่ามัธยฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ ระดับรายได้ต่อเดือน การวินิจฉัย คำตอบเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของผู้ป่วยและญาติในแต่ละข้อคำถาม นำเสนอโดยใช้ค่าร้อยละ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ต่อการทำแบบสอบถามแต่ละข้อใช้ Pearson's chi-squared หรือ Fisher's exact test โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ อนึ่งงานวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาอนุญาตจากกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผลการศึกษา

การวิจัยนี้มีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ป่วยโรคมะเร็งหรือญาติของผู้ป่วยโรคมะเร็งตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 40 คน ค่ามัธยฐานของอายุเท่ากับ 54.5 ปี เป็นเพศหญิง 25 คน (ร้อยละ 62.5) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 15 คน (ร้อยละ 37.5) ประกอบอาชีพรับราชการ 15 คน (ร้อยละ 37.5) รายได้อยู่ระหว่าง 15,000-30,000 บาท (ร้อยละ 37.5) (ตารางที่ 1) โรคมะเร็งที่ผู้ป่วยได้รับการวินิจฉัยมากที่สุด 3 ลำดับ คือ มะเร็งลำไส้ใหญ่ 11 ราย (ร้อยละ 27.5) โรคมะเร็งเต้านม 10 ราย (ร้อยละ 25) และมะเร็งปอด 5 ราย (ร้อยละ 5) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมตอบแบบสอบถาม

ข้อมูล	จำนวน (คน)	(ร้อยละ)
อายุ (ค่ามัธยฐาน) 54.5 ปี		
เพศหญิง	25	(62.5)
สิทธิการรักษา		
บัตรทองในเขต	6	(15.0)
บัตรทองในจังหวัด	1	(2.5)
บัตรทองต่างจังหวัด	2	(5.0)
ข้าราชการ	28	(70.0)
รัฐวิสาหกิจ	1	(2.5)
ข้าราชการท้องถิ่น	1	(2.5)
ชำระเงินเอง	1	(2.5)
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	10	(25.0)
มัธยมศึกษา	8	(20.0)
อนุปริญญา	1	(2.5)
ปริญญาตรี	15	(37.5)
ปริญญาโทหรือสูงกว่า	6	(15.0)
อาชีพ		
เกษตรกร	7	(17.5)
รับจ้าง	3	(7.5)
เกษียณ	7	(17.5)
บริษัทเอกชน	1	(2.5)
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	7	(17.5)
รับราชการ	15	(37.5)
รายได้ต่อเดือน		
ไม่มีรายได้	1	(2.5)
ต่ำกว่า 5000 บาท	5	(12.5)
5000-10,000 บาท	5	(12.5)
10,000-15,000 บาท	5	(12.5)
15,000-30,000 บาท	13	(32.5)
มากกว่า 30,000 บาท	11	27.5

ตารางที่ 2 ชนิดของโรคมะเร็ง

โรคมะเร็ง	จำนวน	(ร้อยละ)
มะเร็งเต้านม	10	(25.0)
มะเร็งปอด	5	(12.5)
มะเร็งลำไส้ใหญ่	11	(27.5)
มะเร็งตับ	4	(10.0)
มะเร็งกระเพาะอาหาร	2	(5.0)
มะเร็งหลอดอาหาร	1	(2.5)
มะเร็งระบบทางเดินปัสสาวะ	1	(2.5)
มะเร็งถุงน้ำดี	3	(7.5)
อื่นๆ	3	(7.5)

หลังจากการอ่านหนังสือคู่มือทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด พบว่าผู้ที่เข้าใจมาก (คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 70) มีจำนวน 31 คน (ร้อยละ 77.5) อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ไม่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจจากการอ่านหนังสือคู่มือทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด ($p = 1.000, 0.440, 0.460, 0.720$ และ 0.270 ตามลำดับ) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการทดสอบความรู้จากการอ่านหนังสือคู่มือ "ทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด"

	จำนวน		p-value*
	ผู้ที่ได้คะแนน < ร้อยละ 70	ผู้ที่ได้คะแนน \geq ร้อยละ 70	
ผู้ทำแบบสอบถาม (ร้อยละ)	9 (22.5)	31 (77.5)	
อายุ			
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 54.5 ปี	4	16	1.000
สูงกว่า 54.5 ปี	5	15	
เพศ			
ชาย	2	13	0.440
หญิง	7	18	
ระดับการศึกษา			
อนุปริญญาหรือต่ำกว่า	3	16	0.460
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	6	15	
อาชีพ			
เกษตรกร, รับจ้าง, อื่นๆ	6	18	0.720
ข้าราชการ, เกษียณ	3	13	
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน			
$\leq 15,000$ บาท	2	14	0.270
$> 15,000$ บาท	7	17	

*Fisher's exact test

จากการทำแบบทดสอบที่มีคำถามทั้งหมด 18 ข้อ (ตารางที่ 4) หลังจากผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับหนังสือคู่มือทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัดไปอ่านพบว่าผู้ตอบถูกทุกข้อ 2 คน (ร้อยละ 5) เมื่อพิจารณาจากคำถามของแบบทดสอบพบว่าคำถามที่มีผู้ทำแบบทดสอบตอบได้ถูกทุกคนคือข้อที่ 8 "ถ้ามีอาการปวดระหว่างให้ยาเคมีบำบัดควร ระบุตำแหน่งปวดและระดับความเจ็บปวดให้แพทย์รับทราบเพื่อปรับขนาดของยา"

ข้อที่มีผู้ตอบถูกมากเป็นอันดับสองคือข้อที่ 1, 11 และ 12 (ร้อยละ 97.5 เท่ากัน) ในทางตรงข้ามข้อที่มีผู้ตอบผิดมากที่สุดคือข้อที่ 13 คือ "การรับประทานอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ ทำให้เซลล์มะเร็งลุกลามได้" ตอบผิด 26 คน (ร้อยละ 65) รองลงมาคือข้อที่ 3 ตอบผิด 24 คน (ร้อยละ 60) และ 9 ตอบผิด 23 คน (ร้อยละ 57.5) (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ผลการตอบแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจหลังอ่านหนังสือคู่มือทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด (n = 40)

คำถาม	คำตอบ	จำนวนผู้ที่ตอบถูก (ร้อยละ)	จำนวนผู้ที่ตอบผิด (ร้อยละ)
1. โรคมะเร็งสามารถติดต่อ โดยการสัมผัสใกล้ชิด	ไม่ใช่	39 (97.5)	1 (2.5)
2. ยาเคมีบำบัด คือสารเคมีที่ทำลายมะเร็งโดยออกฤทธิ์ยับยั้งการแบ่งตัวของเซลล์มะเร็ง และมีผลกระทบต่อเซลล์ปกติในร่างกายด้วย	ใช่	37 (92.5)	3 (7.25)
3. ผู้ป่วยที่รักษาด้วยเคมีบำบัดจะผมร่วงทุกราย	ไม่ใช่	16 (40)	24 (60)
4. ยาเคมีบำบัด ทำให้เกิดผลข้างเคียงที่ต่างกัน เช่น ท้องเดิน คลื่นไส้ อาเจียน ขึ้นอยู่กับสูตรยาเคมีบำบัดที่ผู้ป่วยได้รับ	ใช่	38 (95)	1 (2.5)
5. หลังได้รับยาเคมีบำบัด 10-14 วันมักจะเม็ดเลือดขาวต่ำ ทำให้เกิดการติดเชื้อได้ง่าย	ใช่	36 (90)	4 (10)
6. หลังจากได้รับเคมีบำบัด ควรหลีกเลี่ยงการอุ้มเด็กเล็ก ที่เพิ่งได้รับวัคซีน อีสุกอีใส โปлиоเพราะอาจติดเชื้อจากเด็กได้	ใช่	27 (67.5)	13 (32.5)
7. หลังได้รับยาเคมีบำบัด 10-14 วัน ถ้ามีไข้ ให้ชื้อยามาซื้อรับประทานก่อนมาพบแพทย์	ไม่ใช่	31 (77.5)	9 (22.5)
8. ถ้ามีอาการปวดระหว่างให้ยาเคมีบำบัดควรระบุตำแหน่งปวดและระดับความเจ็บปวดให้แพทย์รับทราบเพื่อปรับขนาดของยา	ใช่	40 (100)	0 (0)
9. อาการปวดที่เกิดจากโรคมะเร็ง ควรรับประทานยาแก้ปวด เมื่อมีอาการปวดรุนแรงเท่านั้น	ไม่ใช่	17 (42.5)	23 (57.5)
10. อาการคลื่นไส้อาเจียน อาจเกิดขึ้นได้หลังให้ยาเคมีบำบัด 24 ชั่วโมง-3 วัน	ใช่	32 (80)	8 (20)
11. ถ้ามีอาการถ่ายเหลวมากกว่า 8 ครั้งต่อวัน หรือ มีอาการนานกว่า 24 ชั่วโมง มีไข้และเพลียควรมาพบแพทย์เพื่อประเมินภาวะติดเชื้อ	ใช่	39 (97.5)	1 (2.5)
12. เมื่อมีอาการท้องเสีย ต้องหลีกเลี่ยง นม/ โยเกิร์ต/ นมเปรี้ยว เพราะทำให้อาการท้องเสียเป็นมากขึ้นได้	ใช่	39 (97.5)	1 (2.5)
13. การรับประทานอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ ทำให้เซลล์มะเร็งลุกลามได้	ไม่ใช่	14 (35)	26 (65)
14. ระหว่างรับยาเคมีบำบัด ไม่ควรกิน ผักสด หรือ ผลไม้ที่กินทั้งเปลือก	ใช่	34 (85)	6 (15)

ตารางที่ 4 ผลการตอบแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจหลังอ่านหนังสือคู่มือทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด (n = 40) (ต่อ)

คำถาม	คำตอบ	จำนวนผู้ที่ตอบถูก (ร้อยละ)	จำนวนผู้ที่ตอบผิด (ร้อยละ)
15.ขณะที่มีภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำไม่ควร กินอาหารไม่สุก เช่น หอยนางรม ส้มตำ ยำ ปลาจ๋า และปลาดิบ	ใช่	36 (90)	4 (10)
16.ระหว่างให้ยาเคมีบำบัด วิธีการคุมกำเนิดที่เหมาะสม และผลข้างเคียงน้อย ได้แก่ การใช้ถุงยางอนามัย	ใช่	30 (75)	10 (25)
17.ผู้ป่วยหญิง ที่รับยาเคมีบำบัด ไม่ควรใช้ยาฮอร์โมน ในการคุมกำเนิด	ใช่	26 (65)	14 (35)
18.ท่านทราบถึงโรงพยาบาลของรัฐที่ดูแลรักษาโรคมะเร็ง และมีแพทย์เฉพาะทางโรคมะเร็งปฏิบัติงาน ในพื้นที่ ใกล้บ้านท่าน	ใช่	36 (90)	4 (10)

ผลการสำรวจด้านสื่อความรู้เกี่ยวกับการให้ยาเคมีบำบัด พบว่าผู้ป่วยและญาติทุกคนตอบว่าสื่อความรู้ที่ให้ประโยชน์มากที่สุดคือหนังสือคู่มือการทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัดที่แจกให้ผู้ป่วย (ร้อยละ 100) รองลงมาคือจากเว็บไซต์อินเทอร์เน็ต 6 ราย จากแผ่นพับ 3 ราย

(ตารางที่ 5) และแนวทางการใช้หนังสือคู่มือหลังอ่านจบแล้ว พบว่า หลังอ่านคู่มือเสร็จ ผู้ป่วยเก็บไว้ให้คนในครอบครัวอ่านมากที่สุด 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 57.5 รองลงมาคือเก็บไว้อ่านซ้ำ 22 ราย และบริจาคให้ห้องสมุด 5 ราย (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 5 สื่อความรู้เกี่ยวกับการให้ยาเคมีบำบัดที่ให้ประโยชน์มากที่สุด (n = 40)

สื่อความรู้เกี่ยวกับการให้ยาเคมีบำบัด	จำนวน (ร้อยละ)
หนังสือคู่มือ	40 (100)
แผ่นพับ	3 (7.5)
เว็บไซต์อินเทอร์เน็ต	6 (15.0)
รายการโทรทัศน์	1 (2.5)
อื่นๆ (วิทยุ, แผ่นซีดี, วีซีดี)	0 (0)

หมายเหตุ ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 6 แนวทางการใช้หนังสือคู่มือภายหลังจากอ่านจบแล้ว (n = 40)

หลังจากอ่านคู่มือจบแล้วท่านจะอย่างไรกับหนังสือ	จำนวน (ร้อยละ)
เก็บไว้อ่านซ้ำ	22 (55.0)
บริจาคให้ห้องสมุด	5 (12.5)
คืนโรงพยาบาล	3 (7.5)
ให้คนในครอบครัวอ่าน	23 (57.5)

หมายเหตุ ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ผลการสำรวจทัศนคติด้านความพึงพอใจต่อหนังสือคู่มือ “ทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัด” พบว่าความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 7) โดยความพึงพอใจที่ได้รับหนังสือได้คะแนนความพึงพอใจสูงสุด

ในระดับมาก รองมาคือ “ขนาดของหนังสือพอดีพกพาสะดวก” และ “หนังสือคู่มือเล่มนี้มีปริมาณเนื้อหาที่เหมาะสม” เกณฑ์การแบ่งระดับความพึงพอใจดังตารางที่ 8

ตารางที่ 7 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อคู่มือ

หัวข้อประเมิน	ค่าเฉลี่ย (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	ระดับความพึงพอใจ
1 ท่านคิดว่าท่านเข้าใจถึงเป้าหมายของการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด	4.05 (0.71)	ปานกลาง
2 ท่านคิดมีความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดและผลข้างเคียง	3.88 (0.65)	ปานกลาง
3 ท่านคิดว่าสามารถปฏิบัติตัวได้ดีขึ้นเมื่อมีอาการข้างเคียงจากยา	3.98 (0.62)	ปานกลาง
4 ท่านคิดว่าท่านสามารถถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากหนังสือให้ผู้อื่นได้	4.03 (0.70)	ปานกลาง
5 ท่านคิดว่าหนังสือคู่มือเล่มนี้มีปริมาณเนื้อหาที่เหมาะสม	4.33 (0.57)	ปานกลาง
6 ท่านคิดว่าหนังสือคู่มือเล่มนี้มีรูปภาพประกอบและสีสันท่านอ่าน	4.23 (0.70)	ปานกลาง
7 ท่านคิดว่าขนาดของหนังสือพอดีพกพาสะดวก	4.43 (0.64)	ปานกลาง
8 ท่านมีความพึงพอใจที่ได้รับหนังสือ "ทำความเข้าใจกับยาเคมีบำบัด"	4.65 (0.58)	มาก
เฉลี่ย	4.19 (0.43)	ปานกลาง

ตารางที่ 8 เกณฑ์การแบ่งระดับความพึงพอใจจากแบบสอบถาม

ระดับความพึงพอใจ	ช่วงคะแนน (ค่าเฉลี่ย \pm ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน)*	จำนวน	ร้อยละ
มาก	4.63-5.00	8	20.0
ปานกลาง	3.76-4.62	25	62.5
น้อย	0.00-3.75	7	17.5
รวม		40	100

*ค่าเฉลี่ย \pm ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 4.19 \pm 0.43

วิจารณ์

ผู้ป่วยมะเร็งทุกคนที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวรเมื่อได้รับยาเคมีบำบัดครั้งแรกก็ได้รับหนังสือคู่มือ "ทำความเข้าใจกับยาเคมีบำบัด" ร่วมด้วย โดยมีรายละเอียดในเรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคมะเร็ง ยาเคมีบำบัดและผลข้างเคียง รวมถึงการปฏิบัติตัวขณะได้รับยาเคมีบำบัดและเมื่อเกิดผลข้างเคียง ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 40 คนร่วมตอบแบบสอบถามที่สร้างขึ้น พบว่าผู้ป่วยมะเร็งหรือญาติ มากกว่าร้อยละ 50 มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป จากผลการทดสอบความรู้จากแบบสอบถามพบว่าส่วนใหญ่มีความเข้าใจดีหลังจากการอ่านหนังสือคู่มือ "ทำความเข้าใจกับยาเคมีบำบัด" โดยมีคะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 70 คะแนน โดยมีผู้ที่มีความเข้าใจน้อยจากการอ่านหนังสือคู่มือเพียงหนึ่งในสี่ (ตารางที่ 3) แสดงให้เห็นว่าหนังสือคู่มือนี้ ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้อ่านได้ดีตามหัวข้อดังกล่าวข้างต้น และพบว่าระดับการศึกษาไม่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจ

จากการอ่านหนังสือคู่มือนี้ อาจเป็นเพราะจำนวนผู้ร่วมตอบแบบสอบถามมีจำนวนน้อยเกินไป หรือหนังสือคู่มือเล่มนี้ยังมีส่วนที่ทำให้ข้อมูลไม่ชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเกิดความไม่เข้าใจหรือไม่แน่ใจในบางเรื่อง ด้วยเหตุผลข้อหลังผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ผลการทำแบบทดสอบรายข้อ พบว่าข้อที่มีการตอบผิด 3 อันดับแรกคือข้อที่ 13, 3 และ 9 ตามลำดับ (ตารางที่ 4) ผลจากการศึกษาแบบทดสอบข้อที่มีผู้ตอบผิดมากดังกล่าวเป็นข้อมูลที่นำไปสู่การพัฒนา โดยนำเสนอข้อมูลให้ชัดเจนมากขึ้นและเน้นให้ผู้อ่านเข้าใจถูกต้องมากขึ้นได้แก่ การรับประทานเนื้อสัตว์ไม่ทำให้มะเร็งลุกลาม ผู้ที่ได้รับยาเคมีบำบัดจะไม่เกิดผมร่วงทุกคน และผู้ป่วยมะเร็งควรรับประทานยาแก้ปวดทุกครั้งที่ปวด ไม่จำเป็นต้องรอให้ปวดรุนแรง หากพิจารณาเรื่องผลข้างเคียงของยาเคมีบำบัดพบว่าผู้ป่วยมีความกังวลเรื่องของคลื่นไส้อาเจียนลดลง อธิบายได้จากยาเคมีบำบัดได้รับการพัฒนาจนมีประสิทธิภาพดีขึ้น ทำให้ผลข้างเคียง เช่น อาการ

คลื่นไส้ อาเจียน นอนหลับ และประสิทธิภาพของยาแก้อาเจียนดีขึ้น⁵

ด้านสื่อที่ผู้ป่วยมะเร็งหรือญาติเห็นว่า มีประโยชน์มากที่สุดคือหนังสือคู่มือการทำความรู้จักกับยาเคมีบำบัดที่แจกให้ผู้ป่วย มากกว่าเว็บไซต์อินเทอร์เน็ตถึง 7 เท่า ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ยังพึงพอใจสื่อที่หยิบอ่านได้ง่ายในรูปแบบของหนังสือคู่มือ และเห็นคุณค่าของหนังสือโดยนำไปให้คนในครอบครัวอ่านต่อหรือเก็บไว้อ่านทบทวนอีก ผลการศึกษานี้ตรงกับการศึกษาของ Slevin ML และคณะ⁶ ที่รายงานว่าแผ่นพับหรือหนังสือคู่มือเป็นสื่อที่สำคัญในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับโรคมะเร็งแก่ผู้ป่วยมะเร็งมากกว่าร้อยละ 50 และผู้อ่านมีความพึงพอใจมากกว่าร้อยละ 70

ผลการศึกษาด้านความพึงพอใจต่อหนังสือคู่มือนี้ในภาพรวมพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนอยู่ในระดับมาก (ตารางที่ 7) แต่เมื่อวิเคราะห์ในรายหัวข้อถึงเหตุผลความพึงพอใจ พบว่าผู้ป่วยและญาติพึงพอใจขนาดของหนังสือที่พกพาสะดวก มีปริมาณเนื้อหาที่เหมาะสม มีรูปภาพประกอบและสีสันท่านอ่าน ล้วนอยู่ในระดับปานกลาง แต่เป็นระดับคะแนน 4 จากคะแนนเต็ม 5 ซึ่งเป็นส่วนช่วยสนับสนุนถึงประโยชน์ของหนังสือเล่มนี้

อย่างไรก็ตามหนังสือคู่มือเป็นเพียงสื่อชนิดหนึ่งซึ่งแพทย์ พยาบาล เภสัชกรและทีมผู้ให้การรักษาใช้ในการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคมะเร็งและการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด แพทย์และทีมผู้รักษาจึงต้องจัดสรรเวลาให้กับผู้ป่วยมะเร็งแต่ละรายอย่างเพียงพอ จากการศึกษาของ Laura และคณะ พบว่าเชื้อชาติ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา มีผลต่อเวลาที่แพทย์ให้กับผู้ป่วย เช่น ในผู้ป่วยอายุน้อยและมีผู้ป่วยที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีคำถามถามแพทย์มากกว่ากลุ่มผู้ป่วยที่มีอายุมาก และระดับการศึกษาต่ำกว่า การให้เวลากับผู้ป่วยและญาติเพื่อช่วยให้ผู้ป่วยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคและการรักษาจะทำให้ผู้ป่วยสามารถดูแลตนเองได้ดีขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้⁷

กล่าวโดยสรุป การให้ความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดแก่ผู้ป่วยโรคมะเร็งโดยการแจกหนังสือหรือคู่มือนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมและเป็นสื่อที่ตรงกับความต้องการของผู้ป่วย โดยที่ผู้ป่วยและญาติสามารถนำไปอ่านเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดและ

การดูแลปฏิบัติตัวขณะได้รับเคมีบำบัดได้อย่างถูกต้อง ประโยชน์ของหนังสือคู่มือนี้ยังตอบสนองความตั้งใจของมะเร็งวิทยาสมาคมแห่งประเทศไทยในการให้ความรู้ด้านต่างๆเกี่ยวกับโรคมะเร็งแก่ประชาชนและสังคมไทย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ป่วยมะเร็งและญาติทุกท่านที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

1. National Statistical Office. [cited 2016 Oct 2]. Available from: <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries09.html>.
2. Coates A, Abraham S, Kaye SB, Sowerbutts T, Frewin C, Fox RM, et al. On the receiving end patient perception of the side-effects of cancer chemotherapy. *European journal of cancer & clinical oncology*. 1983;19(2):203-8.
3. Pinto AC, Ferreira-Santos F, Lago LD, de Azambuja E, Pimentel FL, Piccart-Gebhart M, et al. Information perception, wishes, and satisfaction in ambulatory cancer patients under active treatment: patient-reported outcomes with QLQ-INFO25. *E cancer medical science*. 2014; 8:425.
4. Thai Society of Clonical Oncology. Getting to know chemotherapy. 2011 [cited 2016 July 1]. Available from: http://www.thethaicancer.com/Webdocument/People_article/People_article_002.html#
5. Carelle N, Piotto E, Bellanger A, Germanaud J, Thuillier A, Khayat D. Changing patient perceptions of the side effects of cancer chemotherapy. *Cancer*. 2002;95(1):155-63.
6. Slevin ML, Nichols SE, Downer SM, Wilson P, Lister TA, Arnott S, et al. Emotional support for cancer patients: what do patients really want? *British journal of cancer*. 1996;74(8):1275-9.
7. Siminoff LA, Graham GC, Gordon NH. Cancer communication patterns and the influence of patient characteristics: disparities in information-

- giving and affective behaviors. Patient education and counseling. 2006;62(3):355-60.
8. Lekdamrongkul P, Pongthavornkamol K, Chompoobubpa T, Siritanaratkul N. Relationships among information needs, information received, self-care behaviors and quality of life in hematologic cancer patients receiving chemotherapy. J Nurs Sci 2012;30(3):64-73